

Frode Sætre, Ola Einang og Kolbjørn Hansen

Strategier for kunnskapsløft for daglig fysisk aktivitet i skolen

Forfattar	Frode Sætre, Ola Einang og Kolbjørn Hansen
Ansvarleg utgjevar	Høgskulen i Volda
ISSN	0805-8075
Sats	Frode Sætre
Distribusjon	http://www.hivolda.no/fou

© Forfattar/Høgskulen i Volda

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Høgskulen i Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjering berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk.

Notatserien er for ulike slag publikasjonar av mindre omfang, t.d. forprosjektnotat, foredrag, artikkelutkast o.a. Eit hovudføremål med serien er å stimulere til publisering og fagleg debatt i miljøet. Spreiinga går i hovudsak til fagmiljøet i Volda, til eksterne fagmiljø og personar som forfattar(ar) ønskjer kommentarar frå. Kvar forfattar er ansvarleg for sitt arbeid.

1. Bakgrunn

Samfunnsutviklingen og forskning på denne indikerer at det må satses mer på helsearbeid i skolen. Målet om daglig fysisk aktivitet må sees i denne sammenheng. Å få til daglig fysisk aktivitet vil være avhengig av flere forhold. Kunnskap, holdning, tidsrammer, organisering av skolehverdagen, samarbeid, tilrettelegging av fysisk miljø, utstyr, ildsjeler, vilje til skoleutvikling og nytenkning kan være noen av faktorene¹. Det eksisterer en forventning i sentrale planer om at kommuner og skoler skal samarbeide med høgskolene og universiteter for å få til de nødvendige endringer for å nå målet om daglig fysisk aktivitet.

2. Hvordan kan høgskolene være en støttespiller for kommunene/skolene for å få til fysisk aktivitet hver dag?

Høgskolene har en faglig kompetanse som kommunene og skolene ikke har. Denne kompetansen må gjøres tilgjengelig for skolene og være et bidrag i endringsarbeidet. Samtidig er det en kjensgjerning at skolene har en kompetanse knyttet til sitt indre liv som ikke høgskolene har. Et samarbeid mellom høgskolene og skolene vil kunne legge grunnlag for utvikling og en god prosess mot mer og bedre fysisk aktivitet i skolehverdagen. Samtidig vil det legge grunnlag for aksjonslæring hos begge parter. Det synes avgjørende for om samarbeidet skal fungere at kommunene og skolene vet hva de forventer av bidrag fra den eksterne samarbeidspartneren. Likedan er det viktig at høgskolene er klar på sitt tilsvarende både når det gjelder faglig innhold og forutsetninger som må være til stede hos oppdragsgiver.

Høgskolene kan ha flere roller i en utviklingsprosess:

- Den kan bidra som veileder i selve utviklingsprosessen ved den enkelte skole eller i kommunen.
- Den kan bidra med faglige kompetansehevingstiltak i form av kurs og seminarer ut fra behov i enkeltskoler eller kommunen.
- Den kan inngå i erfaringsutveksling og aksjonslæring på enkeltskoler og i nettverk.

¹ "Fysisk aktivitet og måltid". Notat HVO.

3. Kurspakker eller prosesser?

Erferinger fra mange studier av reformer viser at kortsiktige tiltak i liten grad fører til endringer på sikt. Noe av årsaken til dette er at det tar tid å endre på forhold i skolen. Det er ofte mange personer og instanser som blant annet skal informeres, læres opp, øves i samarbeid og være med på gjennomføring av tiltak. I et slikt perspektiv er det nødvendig å skille mellom tiltak på kort og på lang sikt². Dersom tiltak skal føre til resultater på sikt er det nødvendig med langsiktige strategier. Imidlertid vil det også kunne være hensiktsmessig med avgrensede tiltak innenfor en langsiktig strategi.

Korte kurs

Forsøk på å endre skolens innhold har ofte skjedd i form av mer eller mindre enkeltstående kurs for lærere og skoleledere. Resultatene har ofte vært nedslående. For eksempel var mange lærere negativ til etterutdanningen i sammenheng med Reform 97, også i forhold til kurs i kroppsøvingfaget³. Konklusjonen synes å være at korte kurs rundt om på skolene gir liten effekt. Grunne kan blant annet være at slike kurs ofte retter seg mot den enkelte lærer og i liten grad mot skolen som organisasjon og endring av denne med hensyn til elevenes læring og utvikling.

Korte kurs kan være av verdi når det er målet å formidle konkrete emner som fagstoff, arbeidsmåter eller orientere om og drøfte saker. Slike kurs er imidlertid ofte uforpliktende, har kort varighet og danner ikke nødvendig grunnlag og motivasjon for videre handling ved egen skole. Når de vanligvis ikke inngår i en villet og vedtatt endring ved den enkelte skole, kan tilstanden i kjølvannet ofte betegnes som "kursopphisselse og praksislammelse".

Reformtrettthet er en anvendt diagnose på slike lammelser.

Drivkraft til endring og utvikling må komme fra skolen selv, fra de det gjelder. Dersom skolen starter et utviklingsarbeid med ekstern veiledning, vil korte kurs være en av flere muligheter for kompetanseheving. Dersom etterutdanningskurs går inn i en mer langsiktig

2 Peder Haug (2005). *Når skulen skal bli bedre*. Notat til Utdanningsdirektøren i Møre og Romsdal fylkeskommune. http://www.mrfylke.no/digimaker/documents/Når_skulen_skal_bli_betre_hz74Es33835re.pdf

3 Jacobsen, E.B. m.fl. (2001). *L97 og kroppsøvingfaget – Fra blå praktbok til grå hverdag?* Rapport 3/2001. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold.

strategi for utvikling av skolen er det sannsynlig at de kan bidra på en positiv måte og oppfattes som relevante. Det synes imidlertid å være en forutsetning at læreren får prøve ut det som er nytt, gjøre sine erfaringer, drøfte med andre, tenke og forstå. Korte kurs kan gå inn i en kursrekke med forpliktende arbeid i mellom. Forskning viser at når målet er å øke lærerens kompetanse, forbedre undervisningen og initiere skoleutvikling, kan følgende forhold medvirke til et godt resultat⁴:

- Fagstoffet må ha klar relevans til lærerens profesjonsoppgaver.
- Fagstoffet må bearbeides og prøves ut gjennom arbeidsoppgaver med elever.
- Arbeidsoppgavene må være forpliktende og ha nær tilknytning til lærerens daglige arbeid.

Langsiktig perspektiv

Innføring av daglig fysisk aktivitet vil trolig forutsette et utviklingsarbeid ved den enkelte skole som går over tid. I en slik prosess vil korte kurs kunne være verdifulle. I tillegg vil et utviklingsarbeid over tid gi mulighet for både prosessveiledning og tilbakemelding på tiltak som er satt i verk. Dokumentet ”Kompetanse for utvikling”⁵ formulerer tre forutsetninger for å lykkes. Det er å sørge for nødvendig kompetanse, ha innsikt i egen virksomhet og å utvikle en kultur for kontinuerlig læring ved den enkelte institusjonen.

Det fremheves i St.meld. 30 og i andre sentrale dokumenter at dersom en skal kunne nå de målene som er nedfelt vil det være viktig at skolene utvikler seg som lærende organisasjoner og at skoleeiere og skolene selv tar ansvar. Dette forutsetter sammenhengende og langsiktige prosesser i utviklingen av skolen, hvor en kontinuerlig er opptatt av både elevenes læring, lærernes læring og skolen som lærende organisasjon. I et slikt perspektiv kan arbeidet med mer og bedre daglig fysisk aktivitet ved egen skole for eksempel ta utgangspunkt i en problemløsningsstrategi. Denne kan danne grunnlag for samarbeid med høgskolen, både når det gjelder selve strategien, prosessen og tiltak for å tilføre kompetanse. En slik strategi kan deles inn i fem faser⁶:

⁴ Hansen, K. (undervis). Mer og bedre fysisk aktivitet. Videreutdanning med fokus på hverdagsoppgaver og skoleutvikling.

⁵ Utdannings- og forskningsdepartementet (2004). *Kompetanse for utvikling. Strategi for kompetanseutvikling i grunnopplæringen 2005–2008*. http://odin.dep.no/filarkiv/297569/strategi_for_kompetanseutvikling.pdf

⁶ Kolbjørn Hansen. *Problemløsende strategi i utviklingsarbeid*. Notat.

1. Behov: Endringsbehovet defineres av de det angår.
2. Problem: Med utgangspunkt i opplevd behov søker en å konkretisere og beskrive problemet for å kunne gripe fatt i noe avgrenset og konkret.
3. Ressurser: En søker relevante kunnskaper, ideer, erfaringer.
4. Løsning: Med utgangspunkt i tilgjengelige ressurser i punkt 3 utvikler en løsning som svar på punkt 2. Det utvikles plan for implementering.
5. Implementering: Løsningsforslaget settes ut i praksis og en høster erfaringer som gir grunnlag for evaluering og videre arbeid.

Kurspakker eller prosesser? Ja takk – begge deler, men i hovedsak ut fra skolenes opplevde behov og vedtatte planer for utvikling.

4. Hvordan bør høgskolene fremme sine tilbud?

En mulighet er å utvikle en felles strategi som blant annet bygger på synspunkter og argumenter i dette notatet. En skisse med syn på skoleutvikling med vekt på daglig fysisk aktivitet og høgskolenes kompetanse i form av prosessveiledning, faglige bidrag og mulig oppfølging og evaluering, vil kunne være egnet materiale for sentrale nettsider og et verktøy for den enkelte høgskole til å nå fram til enkeltskoler og kommuner med budskapet.

En videre strategi kan være samlinger av flere skoler der en drøfter teori, begrunnelser og syn på daglig fysisk aktivitet. Dette kan så følges opp med drøftinger om hvordan få til endringer i skolene. En slik tilnærming kan danne grunnlag for samarbeid med enkeltskoler og koordinerte fagkurs. Skoler er ulike. Dette gjelder blant annet antall elever, hvor skolen ligger, anlegg og utstyr, lærernes alder og kompetanse, skolens ”indre liv”. Det vil derfor være kontekstavhengig hvilke tiltak som er aktuelle og ønsket ved den enkelte skole.

Synliggjøring av høgskolenes bidrag i en strategi hvor skolene driver utviklingsarbeid med ekstern rettledning og oppfølging kan være:

- 1) En mer generell informasjon/reklame om høgskolenes tilbud i forbindelse med daglig fysisk aktivitet.
- 2) En startsamling for interesserte og motiverte skoleledere og lærere. Innhold kan være argumenter for mer og bedre fysisk aktivitet, forutsetninger i skoleorganisasjonen for utviklingsarbeid og eksempler på tiltak (en felles nettverkspakke?).
- 3) Veilede de enkelte skoler med tanke på å utvikle planer for sitt prosjekt (en felles nettverksstrategi som verktøy i denne prosessen?).
- 4) Å samordne behov og tilby fagkurs med klar relevans til det aktuelle utviklingsarbeidet.
- 5) Være støttepunkt og samarbeidspartner i aksjonslæringen og skoleutviklingen.
- 6) Bidra med evaluering av tiltak.

5. Suksesskriterier

For å få til mer og bedre daglig fysisk aktivitet er det en forutsetning at skolen det gjelder har en felles idé som flest mulig i skolesamfunnet slutter opp om. Dette danner grunnlag for et utviklingsprosjekt som vil gå over tid. Prosessen må derfor være gjennomtenkt og forankret i skolens virksomhet. Suksesskriterier ved den enkelte skole kan være⁷:

- Forankring i organisasjonen slik at alle i skolesamfunnet slutter opp om tiltaket.
- Prosjektet og tiltakene gis plass i skolens planer.
- Nødvendige ressurser er definert på forhånd og planlegges innenfor skolens drift.
- Vilje til å organisere skolehverdagen slik at det blir plass til mer fysisk aktivitet.
- Elevmedbestemmelse for å utvikle eierforhold og ansvar og dermed aktive deltakere.
- Fysisk aktivitet går inn i en helhetlig tenkning om eleven, skolen og lokalsamfunnet.
- Rektor er aktiv pådriver.
- Skolen er klar på hva den ønsker av bidrag fra høgskolen.

⁷ Hansen, K. (2005). *Evaluering Aktiv Oppvekst – Nordlandsprosjektet*. Høgskolen i Nesna.

Suksesskriterier på høghskolenivå

Høghskolen vil primært gå inn som en samarbeidspartner i skolenes utviklingsprosjekt. En åpen holdning til skolenes behov er derfor nødvendig. I tillegg må høghskolen være faglig god på ”daglig fysisk aktivitet” og kunne delta og veilede i prosessen. Suksesskriterier ved høghskolen kan være:

- Faglig god på ”daglig fysisk aktivitet”.
- Kompetanse i å veilede i en utviklingsprosess.
- Nødvendig smidighet til å imøtekomme behov i skolen.
- Kunne inngå i partnerskap og aksjonslæring sammen med skolen.
- Kunne tilby aksjonsforskning som del av utviklingsprosessen.